

**МЯСТОТО НА ЕТНОЛОГИЯТА В ИСТОРИЧЕСКИЯ
ФАКУЛТЕТ НА ВТУ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
(ПО ПОВОД 10-ГОДИШНИЯ ЮБИЛЕЙ НА СПЕЦИАЛНОСТ ЕТНОЛОГИЯ)**

Мария Иванова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

**THE IMPORTANCE OF ETHNOLOGY AT THE HISTORY
FACULTY OF THE ST. CYRIL AND ST. METHODIUS
UNIVERSITY OF VELIKO TURNOVO**

**(ON THE OCCASION OF THE 10TH ANNIVERSARY OF THE SPECIALTY OF
ETHNOLOGY)**

Maria Ivanova

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo

Abstract

This article examines the place of the specialty Ethnology in the structure of the History Faculty of the Veliko Tarnovo University “St. Cyril and Methodius”. Traced are the links of ethnology with other disciplines in the Faculty – history, archeology, geography and cultural tourism. The article explored the common research fields among all specialties.

Key words: *ethnology, history, archeology, geography, relationships and interactions between science*

Десет години са сравнително кратък период в развитието и утвърждаването на университетската специалност Етнология. От друга страна, те са достатъчни, за да очертаят мястото на специалността в зависимост от нейните научноизследователски традиции в областта на висшето образование.

Във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ специалност Етнология е включена в обучението на студентите от Историческия факултет.

Затова обект на изследване ще бъдат връзките на Етнологията с останалите факултетни специалности, сред които са История (История и география, История и философия), Археология, География и Културен туризъм. На тази основа ще се проследят общите изследователски сфери с всички специалности, които потвърждават мястото на Етнологията в състава на Историческия факултет.

В развитието на Историческия факултет най-стара е специалност История. Тя е разкрита през 1963 г., като учебната дисциплина Етнография веднага става част от обучението на студентите-историци. По това време този факт не е единично университетско решение, а резултат от пътя, по който поема българската етнология. През 1959 г. Етнографският институт е прехвърлен от Отделението за език и литература към Отделението за исторически науки към БАН (Маркова 1980: 152). Успоредно с утвърждаването на етнографията/етнологията като историческа наука, започва и нейното изучаване от студентите-историци.

Научноизследователските връзки на етнографията с историята са разглеждани многократно както от етнографска, така и от историческа гледна точка (Бромлей 1976: 248–250; Хаджиниколов 1980: 53–59). Двете науки имат много общи черти, които се отнасят най-вече до техния обект на изследване, до хронологичния и пространствения им обхват, до използването на обща изворова база и до приложението на еднакви методи на изследване.

Един сравнителен анализ показва, че обект на изследване при двете науки са народите и всички останали по-малки или по-големи етнически общности. Етнологията изучава предимно тяхната етническа история, която като изследователска област влиза и в предметната област на историята (Бромлей 1976: 248–250; Хаджиниколов 1980: 53–59). Съвместните усилия на двете науки бележат преди всичко системното изучаване на онези етнически показатели, които придружават динамичното културно-историческо развитие на народите от древността до наши дни.

В хронологичен аспект на първо място е колективното историко-етнологично изследване на етническите процеси, които протичат при образуването на народите. В това отношение благодатното приложение на историко-генетичния подход, съчетан с метода на етно-

графската ретроспекция, позволи в двете науки да бъдат осветлени много въпроси от родната етническа история. Те изясняват ролята на траки, славяни и българи (прабългари) при образуването на нашата народност и точно очертават техния принос при формирането на българската народна култура. Всепризнат факт е, че етнологичният прочит на наличните исторически извори от тази епоха оживи научната представа за хората, живели и творили тогава.

Историческият подход е в основата и на етнологичната теория за динамиката на етнореволуционните процеси след образуването на народите. Заслуга на българската етнология е разработването на тезата за локалните и регионалните варианти на традиционната народна култура, чиито носители са етнографските групи (Генчев, 1984). По този начин са обяснени някои твърде сложни проблеми от културно-историческото наследство на българския народ от епохата на Средновековието и Възраждането.

Взаимодействието между историята и етнологията има решаващо значение и при изучаването на народите в модерното време. С помощта на конкретно-историческия метод на изследване и наличните специфични (етнографски) извори са разработени много въпроси, свързани с общественно-икономическите условия след Освобождението и с тяхното отражение във всекидневието на българския народ. Друга съвместна тема, съществена при протичането на съвременните исторически и етнически процеси, е тази за тоталните промени в културата и бита на българите от последните десетилетия.

Общите направления в развитието на историята и етнологията, както и тяхната самостоятелна предметна област на изследване, са движещият фактор и при обучението на студентите от двете специалности. В зависимост от целите и задачите на обучение за студентите-исторически е решаващо изучаването на традиционната народна култура, която е в центъра на етнологичните изследвания, а за студентите-етнолози – историческото развитие на народите от древността до наши дни.

Всестранното изучаване на народите предполага и други специфични връзки между историята и етнологията. В рамките на Историческия факултет това са двустранните връзки между специалностите Археология и Етнология.

В системата на историческите науки на археологията и етнологията е отредено еднакво място в групата на т.нар. исторически науки, обединени по функционално-приложен белег (Хаджиниколов 1980: 53). На практика това са историческите науки, които проучват само определени страни от развитието на народите, в зависимост от тяхната специфична предметна област. За археологията това са паметниците на културата, открити главно при археологически разкопки, а за етнологията – тяхното приложение в системата на традиционния бит. Двете науки се допълват и по отношение на еднаквия си хронологически (исторически) обхват, що се отнася за времето от най-дълбоката древност до XVIII в.

Особено стари и ползотворни са връзките между двете науки при изучаването на първобитните народи. От историческа гледна точка археологията осигурява така необходимите извори – материалните паметници на културата, докато етнологията нерядко потвърждава тяхната битова употреба по сведения от по-новото време. Често двете науки са изправени и пред решаването на едни и същи изследователски задачи, независимо че запазват своята самостоятелност в предметната си област. Това са задачи, свързани предимно с развитието на материалната и духовната култура и най-вече със социалната организация на първобитните народи. Изучавайки етнологията, студентите-археолози имат възможност да придобият по-ясна представа за многофункционалността на първобитната култура, докато студентите-етнолози се научават как да използват археологическите открития при проучването на първобитните народи, за които етнографските извори са откъслечни или въобще липсват.

Научноизследователските връзки между история, археология и етнология са в основата и на успешното съвместно развитие с останалите исторически науки, които също се изучават от студентите в Историческия факултет. Такива са историографията, архивистиката, музеезнанието и др., без които е невъзможно съвременното висше образование в областта на хуманитарните и социалните науки.

В Историческия факултет има още една специалност, с която се родее етнологията. Това е Географията, с която научното сътрудничество е даже по-старо от това с историческите науки. Известно е, че в зората на българското университетско образование етнографията е част от катедрата по география в Софийския университет, а някои

български учени успешно съчетават приложението и на двете науки (Захариев, 1918; Захариев, 1935; Захариев, 1949; Захариев, 1963).

Географията и етнологията се допълват най-вече при изследването на пространствените взаимоотношения между народите и при изучаването на природата и нейното въздействие в сферата на етническата култура. Двете науки еднакво спомагат за опознаването и изграждането на представите за различните народи по света.

В развитието на българската етнология ролята на географията ясно се долавя в наличието на комплексната дисциплина етническа география, към която се отнася и етническата картография. С помощта на картографирането са разработени множество историко-етнически и историко-етнографски карти и атласи. Предимствата на етническата картография се съдържат още във възможността да се обобщава огромен етнографски (фактологически) материал, да се типологизират редица явления от народната култура и да се предоставят систематизирани етнологички сведения за останалите науки.

Географското познание е неделима част и при изучаването на традиционната народна култура. Например в областта на материалната култура все още са налице някои класификации, при които определящ е природогеографският фактор – класификацията на селищата като полски, полупланински и планински, на жилищата – полски и планински, при облеклото, чийто състав зависи от климатичните условия, при транспорта, където начините на превоз се обуславят от релефа, при системата на традиционните съобщения и т.н. Географски привкус имат и някои етнологички изследвания, посветени на народните представи и вярвания, свързани с животинския и растителния свят и тяхното взаимодействие с човека. Подобна връзка между двете науки се открива и при изследването на соционормативната култура на народите, където природогеографските условия определят развитието на основните поминъци и произтичащите от тях етнически особености в социалната организация. Посочените примери, както и много други, са част и от изследователската област на т.нар. културна екология – направление в антропологията и етнологията, което изучава културата на различните народи по света, за да открие етническите модели и средствата на адаптация към околната природна среда (Културна екология, 1997).

Връзките между географията и етнологията намират отражение и в обучението на студентите – географи и етнологи. Етнологичното познание допълва представите на студентите-географи за културното единство и разнообразие на народите, докато за студентите-етнологи значение има изучаването на взаимовръзката етнос – природна среда – култура.

Общите научноизследователски направления в развитието на историята, археологията, географията и етнологията обуславят и разкриването на новите и модерни интердисциплинарни специалности в Историческия факултет. Такава е специалност Културен туризъм, която обединява достиженията и традициите на всички изброени науки.

Не е изключено в бъдеще да се появят и други нови специалности, които ще увеличат възможностите на студентите за съвременно и модерно висше образование. Те ще потвърдят още веднъж и заслуженото място на специалност Етнология в Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”.

ЛИТЕРАТУРА

- Бромлей, Ю.** Етнос и етнография. С., 1976.
- Генчев, Ст.** Народна култура и етнография. С., 1984.
- Захариев, Й.** Кюстендилско краище. – СбНУН, кн. XXXII, С., 1918.
- Захариев, Й.** Каменица. Географско-етнографско изучаване. – СбНУН, кн. XL, С., 1935.
- Захариев, Й.** Пиянец. Земя и население. – СбНУН, кн. XLV, С., 1949.
- Захариев, Й.** Кюстендилската котловина. С., 1963.
- Културна екология. Сборник. Съст. Тая Бонева. С., 1997.
- Маркова, Л. В.** Етнографската наука в НР България. – В: Етнография на България. Т. I. С., 1980.
- Хаджиниколов, В.** Общи въпроси на етнографската наука. – В: Етнография на България. Т. I. С., 1980.